

friefagskoler.dk

friefagskoler.dk

**GØREMÅLSUNDERVISNING
&
METAFAG**

April 2011

Indledning

”Gøremålsundervisning & Metafag” er et produkt af rapporten ”Husholdnings- og Håndarbejdsskolerne i det 21. århundrede” fra oktober 2010, der dokumenterede og perspektiverede skoleformens position og betydning i det danske uddannelsessystem. Rapporten fastslog bl.a., at skoleformen har et unikt læringsrum qua den lovbundne faglighed om, at 1/3 af undervisningen skal være husholdnings- og håndarbejdsfag kombineret med den udprægede brug af gøremålsundervisning. Det giver uvurderlige resultater for en gruppe af unge, der har svært ved at udvikle sig tilfredsstillende i traditionelle læringsmiljøer.

”Gøremålsundervisning & Metafag” har til formål at præsentere de frie fagskoler¹ med fokus på faglighed og pædagogik. Dvs. der ikke er fokus på relaterede emner fra dokumentationsrapporten, som fx kostskoleeffekt og uddannelsesrelationer. Dette er valgt for at synliggøre interdependens mellem metafag, perspektiverne i gøremålsundervisningen og snitflader mellem boglige og praktiske fag. De øvrige elementer bliver behandlet i et andet papir. De frie fagskoler repræsenterer traditionelt et stærkt fagligt rum, defineret ved klassiske dyder og fag. Men skolerne er samtidigt et produkt af samfundets udvikling og afspejler følgelig behov og efterspørgsel fra både det politiske system og kunderne. Skolerne har derfor udviklet sig i en sådan grad, at den faglige virkelighed på skolerne ikke længere rummes af de nuværende to metafag – husholdning og håndarbejde. Dokumentationsrapporten pegede på, at der var behov for at udvikle en dækkende og nutidig terminologi for det praktiske og pædagogiske arbejde, og specielt var der behov for at udvikle nye fyldestgørende metafag for at kunne udnytte det specielle læringsrum på skolerne.

Ved analyse af aktiviteter, undervisningsplaner, pædagogik mv. på alle skolerne krystalliseres 7 metafag, der indeholder elementer og fortolkninger af den traditionelle faglighed indeholdt i husholdning og håndarbejde, men fokus er flyttet fra hjemmet og er i stedet rettet mod samfundets krav og behov. Metafag i denne sammenhæng skal forstås som en paraply, der på et højt abstraktionsniveau tilbyder at samle forståelse og erkendelse af faglighed på skolerne. På den måde udgør metafagene en overordnet ramme om skolernes eksisterende fag, men metafagene vil også tilbyde en øget elasticitet i fortolkningen af den traditionelle faglighed. Den faglige terminologi på fagskolerne er tydeligt udviklet med nedenstående 7 metafag, der alle er skabt på baggrund af den faglige virkelighed på skolerne med et blik for fremtiden.

Mad / Idræt / Krop / Design / Håndværk / Pædagogik / Forbrugerøkonomi.²

Fagene er under stadig udvikling, ligesom snitflader til andre metafag samt boglige fag ændrer sig hele tiden, ofte mod større fællesmængder i både faglighed og pædagogik, men mere herom under de enkelte metafag.

¹ Husholdnings- og håndarbejdsskolerne besluttede på årsmødet april 2011 at skifte navn til de frie fagskoler. Skoleformens navneskift er bl.a. affødt af resultaterne i dokumentationsrapporten og den nye metafaglighed, der præsenteres i dette papir. I skrivende stund er identitetsskiftet ikke formaliseret i lovgivningen.

² Metafagene er repræsenteret på skolerne ved faktiske fag, fx består MAD bl.a. af følgende fag: *Gastronomi / Fødevarer / Tilberedning / Præsentation og æstetik / Produktion og bæredygtighed / Mad til mange / Madkulturer / Mad på SU / Mad og mikroorganismer*

Introduktion til gøremålsundervisning

En af konklusionerne i dokumentationsrapporten var, at det definerende fællestræk for skolerne er, at en stor del af både undervisning og samvær tager udgangspunkt i gøremål. *Gøremål* er en form for livspraktiske opgaver, som hjælper os med at få hverdagen til at fungere. Gøremålsundervisning handler om at forbinde teori og praksis – den pædagogiske praksis vægter elevernes aktive deltagelse og styrker herved deres konkrete handlekompetencer. Eleven kombinerer erfaringer fra de praktiske gøremål til de for eleven kendte (og ukendte) kultur- og samfundsforhold, hvilket bidrager til forståelse af hverdagslivets organisation samt giver eleven evne til at kunne agere ansvarligt og respektfuldt i samarbejde med andre. Således flytter gøremålsundervisningen perspektivet fra små praktiske opgaver til større samfundsmæssige sammenhænge. Overordnet er gøremålsundervisning forståelse for praktisk håndtering af livet kombineret med indsigt i kultur og samfundsforhold.

Gøremålsundervisningen handler ikke kun om den praktiske udførelse, men har også social karakter og vægter samarbejde. Gøremålenes potentiale er bl.a., at de kan fungere som samlende aktiviteter også uden for undervisningen. Dermed bidrager gøremålsundervisningen normativt til opbygningen af identitetsfremmende praksisfællesskaber, herunder den enkeltes socialisering både inden og uden for det faglige fællesskab. Anderledes sagt prioriterer gøremålsundervisningen et frugtbart samspil mellem fagundervisningen og det sociale samvær.

Gøremålsundervisningen tænker tværfagligt for at udvide elevernes horisont. Udfordringen i gøremålsundervisningen er, at læring ikke domineres af uforholdsmæssige mængder af andres erfaringer, men samtidig giver eleven en fornemmelse for, at andres viden og erfaringer bliver et nødvendigt og tilgængeligt hjælpemiddel. Aktiviteter, hvor der ikke er mulighed for, at eleverne selv kan begå fejl, fravælges, da det overflødiggør dømmekraften og virker ødelæggende for initiativ og engagement.

Lidt om den teoretiske og historiske baggrund for gøremålsundervisning

Den teoretiske baggrund, som de frie fagskoler er inspireret af, er i høj grad forankret i John Deweys pragmatiske pædagogik. Ved at inddrage praktiske aktiviteter i undervisningen forsøgte Dewey at forbinde teori og praksis med henblik på at udjævne forholdet mellem livet og skolen. Ligeledes forenede han den enkelte og samfundets udvikling i pædagogisk teori, der byggede på opdragelse til demokrati og forholdet mellem tænkning, erfaring og læring.

Mere generelt og historisk set kædes gøremålsundervisningen ofte sammen med de reformpædagogiske tiltag, der opstod i 1920'erne i Tyskland, og som i Danmark blev videreført i den kritiske pædagogik i 70'erne. Med reformpædagogikken opstod der i udstrakt grad et nyt perspektiv på værkstedsundervisning og praktiske opgaver, hvilket den tyske pædagog George Michael Kerschensteiner formulerede ved, at *alt arbejde på en gang er legemligt og åndeligt*. Den kritiske pædagogik, som i Danmark havde sin storhedstid i 70'erne og

80'erne, fremhævede vigtigheden af den læring, der opnås ved, at eleverne igennem praktiske og nærværende opgaver gør sig deres egne erfaringer uden ovenfra at være dikteret af et kulturbestemt pensum. Målet hermed var en frigørelse, hvor eleverne kunne gøre brug af en uforurennet tankevirksomhed med henblik på at udvikle deres egen kritiske dømmekraft og kreative evner.

Selvom en del af disse tanker til stadighed præger den pædagogiske og didaktiske opfattelse på de frie fagskoler, så er der på flere områder også tale om en distancerende og kritisk videreudvikling. Fx overså datidens reformpædagoger, at børn netop er børn, der har brug for svar – brug for at blive vist til rette, hvorfor pædagogikken ikke (som ellers tænkt) resulterede i børnenes frigørelsesprojekt, men i stedet blev de voksnes frigørelsesprojekt på børnenes vegne.

Nok kan gøremålspædagogikken knyttes op på forskellige teorier og historiske pædagogiske tiltag, med det er vigtigt at slå fast, at didaktikken og pædagogikken på de frie fagskoler først og fremmest er baseret på skolernes egne traditioner og erfaringer!

Gøremålsundervisning på de frie fagskoler

De frie fagskoler tror ikke på, at eleverne "alene" kan definere undervisningens indhold. Netop derfor insisterer gøremålsundervisningen på at være lærerstyret og tilrettelagt ud fra nogle faglige mål og rammer. Den pædagogiske dannelse er med andre ord ikke noget, som eleverne på egen hånd skal forme. Undervisningen er planlagt og flytter – i kraft af lærerens styring – elevernes perspektiv fra det praktisk nærværende til større og somme tider mere abstrakte sammenhænge. Dette udgør på ingen måde en hindring for, at gøremålsundervisningen bidrager til en eksperimentel og åben tilgang. Centralt for gøremålsundervisningen er således stadig, at eleverne igennem faglig/social støtte og rådgivning fra læreren tilskyndes til at gøre brug af deres fantasi og udfolde deres kreative evner på en selvstændig måde.

De frie fagskoler har efterhånden udviklet en fin og unik tradition inden for gøremålsundervisning, og gennem årene er pædagogikken blevet videreudviklet i et moderne perspektiv, hvilket ikke mindst udtrykkes ved skoleformens navneskift – fra *Husholdnings- og håndarbejds-skolerne* til *de frie fagskoler*. Traditions-mæssigt har skolerne haft for vane at forbinde gøremål med fag som hjemkundskab og håndarbejde. Men i dag er der tale om en langt bredere række af praktiske fag, som alle er optimeret i forhold til det moderne samfund. Undervisningen tager i dag sit afsæt i grundlæggende livsbetingelser som fx kroppen, madlavning, fremstilling af tøj og håndværk.

Gøremålsundervisningen i fagene er differentieret med udgangspunkt i den enkelte elevs forudsætninger og spænder fra det fælles gøremål til det bredere perspektiv, hvor samfundet og globale problemstillinger spiller en væsentlig rolle, men altid med udgangspunkt i elevens hverdags erfaringer. På den måde flytter gøremålsundervisningen perspektivet fra små praktiske opgaver til større samfundsmæssige sammenhænge. Når fx eleverne arbejder med hakket kød i kostundervisningen, så lærer de også, hvordan kødet er fremstillet og forarbejdet, hvorvidt kødet er økologisk, hvilken betydning kødproduktionen har for CO₂-udslippet, og hvad

man kan gøre for at ændre forbrugsvaner osv. Herved løftes undervisningen fra de små gøremål til diskussioner om samfundsmæssige problemstillinger. Fra fremstilling af dressing til en diskussion om de stigende samfundsmæssige problemer vedrørende overvægt. Fra design og produktion af gallakjoler til en diskussion om materialer og produktionsmetoder. Fra at flette en kurv i pil til en diskussion af børnearbejde i den tredje verden. Hverdagen med gøremålsundervisning på de frie fagskoler viser, at fagene ikke længere (kun) hører hjemmet til, men samfundet. Traditionelle fagområder som madlavning indeholder alt fra ernæring, indkøb, fødevarer, hygiejne, præsentation af maden, planlægning osv., mens fagelementer som animation, design af gallakjoler og festmiddage rækker langt ud over den gængse opfattelse af fagligheden og viser udviklingsmuligheder for det unikke kompetenceudviklende rum, der findes på skolerne. Det skal dog understreges, at selve det at mestre praktiske færdigheder, som fx at kunne begå sig i et køkken eller sy en kjole, for nogle elever kan være det primære mål.

Når et projekt/gøremål planlægges, gøres det ud fra en praktisk vinkel, og diverse undervisningsrequisitter anvendes efter behov. Ofte har eleverne nogle forestillinger om et emne, og tilgangen knyttes ofte til lærebøgerne, men processen vil ofte afsløre anderledes praktiske og endda teoretiske indgange til læring, og eleverne får øjnene op for forskellige læringsprocesser. Fx kan en elev have svært ved at forholde sig til mål og vægt i den boglige undervisning, men i det øjeblik eleven får et decilitermål i hånden og får lov til at måle op, bliver mål og vægt anskueliggjort gennem en simpel praktisk opgave. Omvendt kan gøremålspædagogikken også handle om, hvordan en research på en praktisk opgave kan starte i teorien – fx kan det være gavnligt at have gjort sig nogle matematiske overvejelser vedrørende længde og mål, inden man påbegynder et praktisk byggeprojekt. Således er gøremålsundervisningen også nyttig for de bogligt og abstrakt tænkende elever, som skal lærer at konkretisere og udfordre teorierne i praksis.

Således legitimeres gøremålsundervisningen på skolerne ikke alene gennem dens relation til de boglige fag eller teoretiske perspektiver. Som udgangspunkt sigter gøremålsundervisningen først og fremmest efter, at eleverne tilegner konkrete praktiske kompetencer. Selvfølgelig er det i høj grad efterstræbelsesværdigt, at de mindre boglige elever opnår indsigt i abstrakte og teoretiske problemkomplekser. Men dette er et potentiale, der kan realiseres for en del af skolernes elever, men ikke nødvendigvis for alle. I nogle tilfælde er det succes nok, hvis beskæftigelsen med gøremål alene resulterer i opbygning af mere tekniske færdigheder, som den pågældende elev har gavn af i sit videre uddannelsesforløb eller eventuelle arbejde. Hertil kommer, at de bogligt orienterede elever også kan have fordel af en undervisning, der insisterer på at konkretisere den abstrakte teori – også for på eksperimentel vis at synliggøre teoriens begrænsninger samt udfordre eksisterende antagelser. Gøremålsundervisningen er med andre ord en pædagogisk proces, som medierer mellem konkret færdighedstilegnelse og abstrakt teori, men hvor formålet kan veksle afhængig af den pædagogiske kontekst, fx hvilket fag undervisningen tager udgangspunkt i, eller hvilken elevtype den er møntet på.

Som kostskoleform vægter gøremålspædagogikken også de sociale aspekter i spillet mellem undervisningen, det pædagogisk tilrettelagte samvær og det øvrige samvær. Tilegnelsen af faglig viden er med andre ord forbundet med fællesskabets særlige måde at være fællesskab på, idet gøremål i praksis er knyttet til en række

socialle koder, som eleven skal forstå og reagere på for at begå sig. Pointen er, at alle fællesskaber knytter sig til en mere eller mindre udtalt praksis, der danner udgangspunktet for den enkeltes socialisering, som udmøntes i kombination af færdighedstilegnelse og identitetsdannelse. Det sociale samvær og fagligheden forudsætter så at sige hinanden, forstået ved at tilegnelsen og udfoldelsen af kundskaber og færdigheder i sociale læringsmiljøer er en forudsætning for løsning af fælles opgaver. Den praktiske del af undervisningen er således med til at styrke eleven socialt og danne grundlaget for demokrati og samarbejde. Dette gælder vel og mærke ikke kun i undervisningslektionerne, da skolerne i alle henseende skal medvirke til opbygningen af positive identitetsfremmende praksisfællesskaber.

Samlet set forberedes eleverne til uddannelse ved at understøtte positive sociale samværsformer, udviklingen af handlekompetencer, arbejdsparathed, struktureret faglig præcision, større læringslyst, uddannelsesafklaring, større forståelse for vigtigheden af uddannelse m.m. Således prioriterer gøremålsundervisningen at udjævne forholdet mellem uddannelse, arbejde, livet og skolen.

I følgende afsnit vedrørende skolernes nye metafaglighed er det valgt at fremhæve det faglige fokus frem for det sociale. Dette begrundes med, at udfordringen i forhold til at formulere en ny fælles identitet hovedsagligt har bestået i at skabe en ny fælles faglig ramme for alle skoler, som mere konkret har resulteret i 7 nye metafag. En redefinering af fagligheden i 7 nye metafag er med til at danne skoleformens nye identitet, så den matcher kravene i det 21. århundrede. Gøremålsundervisningen er fuldt integreret i alle metafag. Man bør dog være opmærksom på, at gøremålsundervisningen ikke kun er forankret i fag defineret under den metafaglige ramme, men i praksis også tilstræbes indlagt i de øvrige fag på skolerne.

Metafag

Mad: *Gastronomi / Fødevarer / Tilberedning / Præsentation og æstetik / Produktion og bæredygtighed / Mad til mange / Madkulturer / Mad på SU / Mad og mikroorganismer*

Inden for fagområdet *Mad* arbejder eleverne praktisk og teoretisk med forskellige madlavnings- og tilberedningsteknikker vedrørende bearbejdelse af fødevarer til forskellige retter. Foruden tilberedning og smag handler faget også om servering og præsentation af mad og drikkevarer, samt hvordan et rum indrettes med henblik på at opkvalificere det æstetiske og kulinariske aspekt i madoplevelsen. Eleverne opnår håndværksmæssige færdigheder og opbygger viden om, hvilke grundmetoder der findes. Eleverne får kendskab til hvilke metoder, der er mest hensigtsmæssige i forhold til det enkelte produkt og den pågældende situation, og de lærer at bruge deres sanser til at tolke egne og andres oplevelser. Undervisningen gennemgår, hvordan arbejdet bedst organiseres, afhængig af hvilken sammenhæng maden tilberedes og serveres i. De grundlæggende kompetencer åbner for, at eleven tør gå ind i nye kreative og ukendte områder af faget, tør eksperimentere med ingrediensernes funktion og kan kommunikere om smag, krydringer og tilberedningsmuligheder med henblik på at skabe æstetiske udtryk.

Eleverne lærer at bruge forskellige typer af redskaber og opnår viden om hvilke risikomomenter der er i forbindelse med at lave mad (varme ting, skarpe knive, elektriske apparater, hvor maden bør tilberedes etc.). Undervisningen varierer i sværhedsgrad og kan omhandle alt lige fra basale færdigheder som at ælte en gærdej til at frembringe komplekse gourmetoplevelser.

Hygiejne er læren om renlighed, og eleverne opnår viden og udvikler rutiner til opnåelse af sundhed. I den henseende lærer eleverne de mest grundlæggende hygiejneregler til behandling af fødevarer, forebyggelse og afhjælpning mod angreb fra bakterier, svampe eller andre skadelige mikroorganismer. Derfor skal eleverne lære, hvordan levnedsmidler behandles korrekt i forhold til temperaturforhold, pH-værdi, konservering, bakteriesmittefare ved opvarmning, nedkøling og genanvendelse eller mikroorganismers nyttige og skadelige egenskaber for maden, deres forekomst i dyrs og menneskers fordøjelseskana samt deres betydning for sygdom og fordærvelse af fødevarer.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Madlavningen udmøntes i et praktisk/kreativt rum, som stimulerer elevernes læringslyst, idet der arbejdes på at skabe større interesse for mange af de boglige fag samt vigtige samfundsområder; Således opbygger eleverne i samspil med andre fag viden om bl.a. råvarers oprindelse, sæson, forarbejdning, køb/salg, husholdningens og forbrugets samspil med samfundsfaktorer samt områdets betydning for forbrug, ressourcer og miljøproblemer. Som følge af en større samfundsforståelse og en større forståelse for vigtigheden af de boglige og teoretiske fag, samt evnen til at klare sig selv, opbygger eleverne en række vigtige kompetencer, som gør dem mere parate og sikrer bedre muligheder i forhold til at starte på en efterfølgende formel uddannelse. Flere skoler tilbyder 10. klasse, som kombineres med mad. Eleverne kan opnå kompetencer, der i høj grad

spiller op imod EUD-indgangen *Mad til mennesker*, hvor man kan blive bager, konditor, gastronom, mejerist, tjener, detailslager, hotel- og fritidsassistent, receptionist, ernæringsassistent, industrilager mv. Eleverne kan færdiggøre en erhvervsuddannelse som ernæringsassistent eller ernæringsmedhjælper (Sansestormerne). Herudover giver faget i kombination med andre fag gode forudsætninger for at starte på EUD-indgangen *Sundhed, omsorg og pædagogik*, som er indgangen til social- og sundhedsuddannelsen og pædagogisk assistentuddannelsen, hvor en del af det daglige omsorgsarbejde over for andre mennesker forudsætter, at man kan lave sund og ernæringsrigtig mad. Faget er også en fordel for de elever, som vil læse til ernærings- og husholdningsøkonom.

Arbejde: På de fleste frie fagskoler, som tilbyder fag inden for *Mad*, får eleven erhvervs erfaring med det praktiske arbejde i institutionskøkkener, hvilket giver eleven bedre forudsætninger for efterfølgende at arbejde med fødevarerproduktion i et storkøkken, på en fabrik eller i en virksomhed. De i forvejen talentfulde og målrettede elever udvikler og dyrker deres gastronomiske evner, hvilket er udbytterigt for de elever, der fx vil være kok på en restaurant. Desuden har eleverne mulighed for at gennemføre et hygiejnekursus, hvilket er en forudsætning for alle, der vil arbejde med fødevarer i produktion, detailhandel eller café-/restaurationsvirksomhed. Elevernes øgede kendskab til en sundere livsstil betyder, at de formentlig kan gennemføre en arbejdsdag med større fysisk og psykisk overskud, hvilket medvirker til at forebygge sygefravær. Faget kan i kombination med faget *Krop* være første trin mod et arbejde som kostvejleder i social- og sundhedssektoren, vejleder på hospitaler, plejehjem og andre institutioner, ernærings- og husholdningsøkonom, klinisk diætist eller hvis man ønsker at arbejde med kvalitetssikring af produkter i levnedsmiddelindustrien.

Liv: Eleverne opnår i kombination med andre fag fundamentale hverdagskompetencer knyttet til husarbejde og forbrug, som ikke blot handler om at lære at lave mad, men også om planlægning af indkøb, arbejds gang og arbejdsfordeling, brug og vedligeholdelse af redskaber og udstyr, grundlæggende principper for opbevaring, konservering, hygiejne og vedligeholdelse. Herudover motiveres og inspireres eleverne til at lave sund, ernæringsrigtig og afvekslende mad, hvilket bidrager til en sund livsstil, der er til gavn for alle aspekter af livet. Når der arbejdes med livskvalitet i forbindelse med mad og måltider, sættes der fokus på fysisk velvære, psykisk sundhed, livsglæde, æstetiske udtryk, fællesskab og samarbejde samt glæden ved at skabe. Eleverne ledes frem mod demokratisk dannelse, idet tilberedningen af forskellige måltider forudsætter respekt for og indblik i hinandens personlige og kulturelle baggrund og forskelligheder. Undervisningen tager udgangspunkt i, at eleverne får et bedre indblik i den danske kultur og historie, men de opfordres også til at reflektere over madens betydning i et flerkulturelt perspektiv. Faget rummer herudover livsoplysning og samfundsdebat, idet eleverne gennem fakta og diskussioner hjælpes til at tage kritisk stilling, handle selvstændigt og forstå deres etiske medansvar som forbrugere i et samfund, der bør tilstræbe en bæredygtig udvikling. Eleverne lærer om husholdning i mere bred forstand, med hensyn til fx hvordan man holder rent i en bolig, hensigtsmæssige rengøringsmetoder, kendskab til miljømærkede rengøringsmidler og behandlingsmåder, at vaske tøj og håndtere husholdningsaffald.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx ved at eleverne søger og fremstiller opskrifter, layouter menuplaner, tilegner sig viden om relevante emner i forhold til faget mv.
  - Matematik, fx ved planlægning af vareindkøb, udregning af moms, rabat, procent etc.
  - Samfundsfag, fx ved at give indblik i andre landes kulturer og traditioner ved tilberedning af forskellige madretter. Og ved at bruge andre fødevarer lærer de om landbrugsproduktion, fiskeri, industri, distribution, handel, vareproduktion, udbud, priser, teknologi, økonomi, handel, markedsføring og butiksstruktur. Naturens bæredygtighed, fx miljøansvar som hushold eller virksomhed ved køb af fødevarer, valg af transportform ved indkøb, affaldssortering, forurening af naturen, vand og energi i forbindelse med opbevaring i køleskabe og frysere, opvarmning af maden, opvask mv.
- *Håndværk:* fx vedligeholdelse af køkkenredskaber mv.
- *Krop:* fx hensigtsmæssige arbejdsstillinger i køkkenet, løfteteknik, kostmodeller, kostråd, tilberedning af sund mad mv. Ernæringslære, beregning af energiomsætning, livsstilssygdomme mv.
- *Forbrugerøkonomi:* fx planlægning af mad indkøb, mærkningsordninger, miljø, budget og regnskab mv.
- *Design:* fx den eksperimentelle del af madlavningen, der afspejler en kreativ designproces, hvor idé udvikles til et færdigt produkt med et personligt udtryk, tilberedning af mad som en æstetisk og skabende virksomhed, der kendetegner en smagsoplevelse knyttet til kultur-, menneske- og samfundssyn, hvad er hot eller not?
- *Idræt:* fx madens betydning for fysisk ydeevne, tilrettelæggelse af kostprogrammer mv.
- *Pædagogik:* fx fremstilling af mad med og til børn og ældre mv.

Krop: *Anatomi / Fysiologi / Ernæringslære / Ergonomi / Træningslære / Test / Personlig hygiejne / seksualundervisning*

I faget *Krop* får eleverne både indblik i kroppens virke vedrørende fysiske og tekniske udfoldelser inden for bevægelse og idræt samt kostens betydning for sygdomsforebyggelse og kroppens næringsbehov. Hovedvægten i undervisningsformen lægges på sund levevis og optimal brug af kroppens forskellige funktioner. Eleverne får også kendskab til kroppens seksualitet og hygiejne.

Fysiologien lærer eleverne at reflektere over muligheder for fysisk udfoldelse i forskellige arenaer samt at analysere kroppens anatomi og bevægelsesmønstre gennem et praktisk og teoretisk indblik i bl.a. kredsløb, kondition, muskelstyrke, koordination, smidighed, afspænding, skadesforebyggelse og genoptræning. Dette indbefatter bl.a. øvelser vedrørende hvile- og arbejds puls, fysiske test, energiomsætning, hensigtsmæssige arbejdsstillinger, løfteteknikker, fysiologi og anatomi knyttet til bl.a. digitale muligheder. Fx kan eleverne overføre pulldata og diverse testresultater til computeren og udarbejde målrettede træningsprogrammer.

Ernæringslære giver eleverne viden om sund kost med henblik på at udvikle handlekompetencer i forhold til deres egen og andres livsstil. I undervisningen arbejdes der bl.a. med kostmodeller, kostråd og råvares sammensætning og tilberedning til vurdering af hverdagens måltider ud fra en sundhedsmæssig vinkel. Formålet er, at eleverne udvikler kendskab til kroppens fordøjelsessystem og energibehov set i forhold til fødevarers energiindhold såsom fordelingen af kulhydrater, proteiner, fedt, fibre, vitaminer, mineraler og andre relevante næringsstoffer. Fx tilegner eleverne forståelse for, hvorfor overernæring og en skæv fordeling mellem de energigivende næringsstoffer er nogle af de væsentligste årsager til de kostrelaterede sygdomme, vi ser i dag.

Personlig hygiejne relaterer til sociale relationer, sygdomme og andre smittefarer. Hygiejne vedrører ikke kun fysisk velvære, men er også mentalt i forhold til, hvordan vores humør påvirkes af luft, lugt, lys, fugt, indretning og samvær. Seksualundervisningen omhandler prævention, seksuelt overførte sygdomme og de følelsesmæssige aspekter, som sex involverer.

Samlet set får eleverne en større forståelse for sammenhængen mellem motionen og kostens betydning for den fysiske og psykiske sundhed. Formålet er, at eleverne opnår en energiforbedring, forebygger sygdomme og øger livskvaliteten og glæden ved fysisk udfoldelse. Eleverne lærer også at se sundhed i et bredere samfundsmæssigt perspektiv.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Grundet sund og ernæringsrigtig livsførelse samt øget kendskab til fysiologisk sundhedsforebyggelse og restitution oplever eleverne et overskud i undervisningen, som styrker deres koncentrationsevne og indlæringsevne også i andre fag. På den måde får eleverne bedre forudsætning for at kunne gennemføre en senere ungdomsuddannelse eller anden efterfølgende formel uddannelse. Faget giver eleven gode forudsætninger for at starte på EUD-indgangen *Krop og stil*, hvis man fx vil være fitnessinstruktør.

Faget er desuden motiverende og inspirerende for de elever, som ønsker at uddanne sig til fysioterapeut, ergoterapeut, kiropraktor eller en anden lignende uddannelse, som bl.a. handler om krop, bevægelse eller behandling og forebyggelse af led- og muskelskader. Eleverne opbygger desuden kompetencer, der sikrer gode betingelser, hvis han eller hun ønsker at studere ernæring, fx til professionsbachelor i human ernæring. Faget er også en klar fordel for de elever, der gerne vil starte på EUD-indgangene *Mad til mennesker* eller *Sundhed, omsorg og pædagogik*, hvor man sørger for at hjælpe andre mennesker til at føre en sund livsstil, hvis man fx ønsker at starte på social- og sundhedsuddannelsen.

Arbejde: Eleverne opbygger en forståelse for, hvilken betydning den fysiske form og almene sundhedstilstand har for livslang forebyggelse, hvilket kan have positiv effekt for mindskelse af arbejdsskader senere i livet. Indblikket i kroppens anatomi er desuden et skridt på vejen, hvis man fx ønsker at arbejde med genoptræning af fysiske skader og sundhedsfremme, fx patienter på hospitaler, plejehjem eller i idrætsorganisationer. Desuden er faget befordrende for de elever, der ønsker et job som fx diætist, sundhedskonsulent mv.

Liv: I undervisningen indgår sociale og kulturelle aspekter, hvor eleverne udvikler relationelle kompetencer i forhold til at omgås andre mennesker. Eleverne opnår forudsætninger for at tage ansvar for sig selv og andre ved, at de indgår i et forpligtende fællesskab, der ikke blot medvirker til at udvikle kreativitet og samarbejdsevner, men også sætter fokus på helbred og forebyggelse.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx med at formidle den erhvervede viden i forskellige kommunikationssituationer. Eleverne arbejder med opbygning af små opgavebesvarelser.
  - Matematik, fx i forbindelse med beregning af fødevarers energiindhold eller vurdering af måltider i et ernæringsmæssigt perspektiv. Desuden lærer eleverne beregning af talmateriale fra diverse tests.
  - Samfundsfag, fx forståelse for livsstilssygdommes betydning set fra et samfundsmæssigt perspektiv.
- *Mad:* fx fødevarerhåndtering, hensigtsmæssige arbejdsstillinger i køkkenet, løfteteknik, kostmodeller, sund, velsmagende og æstetisk mad mv.
- *Idræt:* fx forsøg vedrørende energiomsætning ved forskellige motionsformer og bevægelsesaktiviteter.
- *Design:* fx kroppens dimensioner og personlig stil.
- *Pædagogik:* fx ernæringsrigtig kost til børn, unge, ældre og syge på institutioner, hospitaler og plejehjem.
- *Håndværk:* fx fremstilling af rekvisitter til grundtræning – styrke, udholdenhed og koordination.

Idræt: Grundtræning / Bold og Bevægelsesbasis / Musik og bevægelse / Sundhed, kost og fysiologi / Samfund og foreningsliv / Friluftaktiviteter / Sport og læring

Hovedvægten lægges på sund levevis, som indarbejdes gennem en legende og aktiv undervisningsform. Således bygger idrætsundervisningen på en mangfoldighed af sjove bevægelsesaktiviteter, der perspektiveres i forhold til øget velbefindende, energioverskud, livskvalitet og større forståelse for sammenhængen mellem motionen og kostens betydning for den fysiske og psykiske sundhed.

Eleverne lærer at beherske fysiske og tekniske færdigheder inden for udvalgte idrætter, som knytter sig til mange forskellige indholdsområder, fx lege, boldspil, gymnastik, dans, atletik, indsigt i regler, idrættens historie mv. Eleverne lærer at reflektere over muligheder for fysisk udfoldelse i forskellige sammenhænge, samt kroppens funktioner gennem et praktisk og teoretisk undervisningsforløb.

Formålet med undervisningen er, at eleverne gennem alsidige, sjove oplevelser og refleksioner opnår færdigheder og tilegner sig kundskaber, der giver mulighed for at opleve glæde ved og lyst til at udøve motion. Det tilstræbes, at eleven opnår forudsætninger for at forstå betydningen af livslang fysisk udfoldelse i samspil med krop, natur, kultur og det samfund, de er en del af. Der arbejdes både individuelt og i grupper med mulighed for at niveauintdele undervisningen eller sammensætte eleverne på tværs af hold, alder og niveau. Leg og idræt fremmer udviklingen af identitet, sociale fællesskaber samt tilpasning til sociale rammer. Undervisningen bygger på gensidigt engagement samt fælles ansvar for situationernes udformning. Sammenfattende kan siges, at idrætten udgør et udgangspunkt for dannelsen af kropsligt fysiske, personlige, sociale og kulturelle kompetencer hos den enkelte deltager.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Idrættens positive betydning for livskvalitet, sundhed og levevilkår medvirker til, at eleverne bliver bedre til at strukturere deres hverdag og øger deres koncentrationsevne, hvormed de får lettere ved at overskue en undervisningssituation også i de øvrige fag. Idræt er også en socialiseringsfaktor, og på den måde bidrager faget til mere uddannelsesparate elever, som har bedre forudsætninger for at kunne gennemføre en senere ungdomsuddannelse eller videregående uddannelse. Faget giver eleven gode forudsætninger for at starte på EUD-indgangen *Krop og stil*, hvis man fx vil være fitnessinstruktør. Faget er desuden motiverende og inspirerende for de elever, som ønsker at uddanne sig til at kunne undervise i faget *Idræt*. I kombination med faget *Krop* er eleven rustet til at påbegynde en uddannelse som fysioterapeut, ergoterapeut eller kiropraktor.

Arbejde: Kendskabet til, hvordan man forbedrer sin fysiske form og almene sundhedstilstand, har stor værdi i forhold til, hvad man kan yde på arbejdspladsen. Eleverne får mulighed for at dyrke sport på forskellige niveauer samt blive skolet og udfordret af professionelle trænere, hvilket giver den ambitiøse elev gode forudsætninger for at realisere en sportskarriere. Desuden er faget befordrende for de elever, der ønsker et job som sundhedskonsulent eller rådgiver inden for motion og fysisk velvære. Eleven, der ønsker et job som butiksassistent i en sportsforretning, er også bedre stillet.

Liv: I undervisningen indgår sociale og kulturelle aspekter, hvor eleverne udvikler sociale kompetencer i forhold til at omgås andre mennesker. Idrætstimerne opleves som en god samværsform, der er befordrende for fællesskabet. Fysiske og psykiske reaktioner og muligheder for forandringer opstår, fx gennem aktiviteter, der kræver accept, tolerance, med- og modspil ved håndtering af taber- og vindere situationer. Eleven opnår en større selvtillid gennem personlige sejre og øget kondition, hvilket giver eleven forudsætninger for at tage ansvar for sig selv og indgå i et forpligtende fællesskab, som medvirker til at udvikle kreativitet og samarbejdsevner.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx søger eleverne viden om idrættens udvikling gennem tiderne. Eleverne arbejder med at formulere regler og rammer for nye spil og aktiviteter, og disse kommunikeres i tale og på skrift.
  - Matematik, fx styrkelse af færdigheder ved udregning af væggtab, energiomsætning, kondital etc. ved forsøg med diverse øvelser og bevægelsesaktiviteter.
  - Samfund, fx arbejdes der med demokratiprocesser og etiske/moralske dilemmaer, når eleverne forholder sig til aktuelle idrætslige problemstillinger, som fx doping, eller ved at diskutere idrættens rolle og betydning nationalt og internationalt, foreningslivet, bredde og elite idræt.
- *Krop:* fx energiomsætning, træning, programmer, viden om kroppens anatomi og fysiologi gennem forståelse for kroppens opbygning og hvordan den virker, fx redegørelse for de vigtigste funktioner af de indre organer og deres indbyrdes samspil, herunder i fordøjelsessystemet, lunger og kredsløbet, sundhedsproblemer knyttet til livsstil og levevilkår.
- *Mad:* fx madens betydning for præstationsevne og tilrettelæggelse af kostprogrammer mv.
- *Pædagogik:* fx idrætsøvelser tilpasset ift. alder og fysiske forudsætninger, der stimulerer den motoriske, mentale og sociale udvikling. Fysisk aktivitet har betydning for motivation og parathed i forhold til indlæring mv.
- *Forbrugerøkonomi:* fx afdækning af prisniveau i forhold til forskellige idrætter, kontingent, udstyr mv.
- *Design:* fx design og fremstilling af idrætsbeklædning, rekvisitter mv.

Design: *Tekstil / Mode / Idéudvikling / Idéhistorie / Materialelære / Beklædning / Tilskæring / Montering / Materielkultur / Æstetik / Kunst / Arkitektur / Mediefag / Animation*

Design defineres som kreativ, procesorienteret og bevidst problemløsning, hvor man formgiver et produkt ud fra en idé. I denne proces overvejer og kommunikerer man almindeligvis resultatets æstetiske og funktionelle egenskaber.

Design knyttes i den konkrete undervisningssituation til de fleste praktiske fag på de frie fagskoler, og processen formes alt efter, om den angår håndarbejde, håndværk, kunsthåndværk eller medier. Fx kan designundervisningen omhandle tekstil, møbel, rum, beklædning, keramik, glas, industrielt design, multimedier mm.

Formålet med den praktiske gennemførelse af en designproces er, at eleverne skal tilegne sig kompetencer, som gør dem i stand til at strukturere arbejdet, registrere, beskrive og opmåle et design, anvende metoder til løsning af opgaver samt analysere den designede omverden. Hvad enten der designes tøj, computerprogrammer eller møbler, er der således grundlæggende færdigheder, som eleven har brug for at lære. Overordnet undervises eleverne i, hvordan en idé udvikles til et færdigt produkt oftest med et personligt udtryk. Undervisningen skal desuden give eleverne viden og faglige redskaber i form af et ”fagligt sprog”, hvorved de får forudsætninger for at arbejde med fagets analytiske og praktiske sider. Form og funktion udgør et grundlæggende tema i valget af og arbejdet med de faglige emner.

Undervisningens karakter afhænger af faget, man underviser i. Fx kan man i et tekstilfag forene industrielt design og tekstildesign, hvis man ønsker at designe tekstile industriprodukter. Industrielt design har dog udviklet sig fra ikke kun at vedrøre formgivning af masseproducerede varer og brugsting, men også nye industrielle processer, som tager hensyn til globalisering, har fokus på brugerne, innovationskrav, trends, immaterielle varer, bæredygtighed mm. Herudover kan man i et håndværksfag beskæftige sig med designprocesser, der fx vedrører udvikling af maskinelementer eller smykker. I et mediefag som animation indgår multimediedesignprocesser, hvor eleverne får mulighed for at arbejde med fx computerspil eller tegnefilm. Multimediedesign er en gren af designfaget, der beskæftiger sig med kommunikation gennem diverse medier, som tv, radio, internet, computerspil, avis, reklame, mm.

Eleverne lærer om tekstiler gennem grundlæggende teknikker inden for arbejdet med fx bomuld, uld, silke, transparente og dækkende materialer. Der vil som oftest være fokus på tilskæring og sytekniske detaljer, der knytter sig til brugsting, boligtekstiler og beklædningsgenstande. Samtidig lærer eleverne at bruge de rigtige fagudtryk for redskaber, materialer og arbejdsgange. Eleverne gennemgår forskellige tekstile udsmyknings- og dekorationsteknikker til at fremstille forskellige kreative produkter. Gennem forskellige teknikker lærer eleven at tilpasse tøjet til det enkelte individs mål, interessenters ønsker samt ens personlige design. Den teoretiske viden og de tekniske færdigheder gør eleverne i stand til at forholde sig til person, model, materiale, farve- og stilvalg, således at de på en kreativ, håndværksmæssig og selvstændig måde kan fremstille forskellige former for beklædning. Udover syning og beklædning får eleverne også mulighed for at arbejde med bl.a. tryk på stof,

arbejdstegninger, farvelære, mønsterdesign, strik, filtning og vævning. Gennem arbejdet med forskellige materialer får eleverne ud over relevante teknikker og færdigheder også viden om de tekstile materials oprindelse, fremstilling, brugsegenskaber og efterbehandling. Derigennem lærer eleverne at forarbejde, vaske og vedligeholde de forskellige tekstiler. Mode(tegning), idéudvikling og design spiller også en væsentlig rolle i arbejdet med tekstiler. Det er i den forbindelse centralt at erkende værdien af æstetisk-praktisk arbejde samt opleve og erkende samspelet mellem idé, omverden, proces og udførelse.

Omkring mode behandles tendenser i bestemte grupper, hvor diverse emner, ting eller andre domæner bliver populære for en kort eller længere periode. På skolerne er begrebet *mode* tættest knyttet til tekstil og beklædning, men bruges også på andre områder som fx litteratur, musik, drama, kunst, håndværk, medier, gastronomi etc. Mode betragtes i undervisningsregi som en æstetisk og skabende virksomhed, der kendetegner en smagsoplevelse vedrørende materielle og ikke-materielle kulturdele. Læren om mode er altid forbundet med sociale, kulturelle og historiske samfundsperspektiver. Et konkret eksempel på arbejdet med mode på en skole kan være modetegning, som udgør en del af undervisningen i flere af de praktiske fag. I modetegning arbejder eleverne med modelskabeloner og frihåndstegning. Eleverne lærer om form, stemning og silhuet og lærer at beskrive kontur, komposition, proportioner, farver, struktur, overflader og mønstre. Et andet eksempel er modehistorie, som typisk indebærer en historisk gennemgang af det 20. århundredes modestil samt indflydelsen på moden ud fra sociale, kulturelle og verdenspolitiske perspektiver.

Eleverne tilegner sig viden og færdigheder i kunst gennem en æstetisk erkendelsesproces. Der arbejdes inden for et bredt udvalg af emner som tegning, maleri, farvelære, tekstbilleder, animation, tegneserier, skulptur, installationer, udstillinger mm. Eleverne bliver præsenteret for en verden af kunst, hvor de gennem vejledning skal eksperimentere med materialer og forskellige kunstformer med henblik på at udtrykke en stemning, et synspunkt, en historie eller en oplevelse. Undervisningen tilstræber således, at eleverne tilegner sig metoder og færdigheder i forhold til at udtrykke sin kunstneriske udfoldelse gennem hænderne ved at røre materialerne og give dem nyt liv med et personligt præg. I den sammenhæng ansøres eleverne til at søge inspiration i forskellige kunstneriske medier som fx film og musik for derigennem at skærpe iagttagelsesevnen, interessen og stilfornemmelsen. Som en del af faget *Kunst* kan eleverne herudover vælge at få en indføring i arkitektur, herunder bygningskonstruktion, møbeldesign mv. I forlængelse heraf bliver eleverne undervist i grundlæggende idéer om byplanlægning og forskellige stilarter som fx renæssancen, barokken og postmodernismen.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Hvis en elev ønsker at blive optaget på én af landets designuddannelser eller kunstakademier, er det en fordel forinden at have fået indblik i designprocesser på en fri fagskole. Desuden får eleverne mulighed for at møde professionelle og kendte designere og kunstnere, der til særlige begivenheder gæster skolen, hvilket inspirerer og motiverer eleverne. Afhængig af hvad den enkelte interesserer sig for, hvad enten det er modebeklædning, træhåndværk, animation eller computerspil, kan skolerne tilbyde et varieret udvalg af designfag. Faget *Design* kan kombineres med en 10. klasse eller højere uddannelse. Fx tilbyder Odense

Fagskole *Design-HF*, som er et 3-årigt forløb, der både sikrer eleven kompetencer inden for design på et fagligt højt plan samt en fuld HF. På den måde sikres eleven gode forudsætninger for fx at påbegynde en bachelor/kandidat designuddannelse direkte efter skoleopholdet. Faget er også en fordel for de elever, som efterfølgende ønsker at starte på en af de 12 EUD-indgange, da eleverne rustes med kompetencer, der spiller positivt ind i de fleste erhvervsuddannelser. Særligt EUD-indgangen *Produktion og udvikling* er interessant for de elever, der har fået lyst til at beskæftige sig med uddannelse inden for tekstilfag.

Arbejde: Viden om designprocesser er ikke kun en fordel, hvis man ønsker at læse på en designuddannelse. Designprocesser, hvor man arbejder med idé- og produktudvikling, er til gavn i de fleste praktisk orienterede erhverv, hvor man skal strukturere og evaluere arbejdsprocesser eller udvikle analyserende og eksperimenterende problemløsende tilgange til en opgave. Desuden er det altid relevant at kunne skabe overblik over et emnes helhed samt kommunikere visuelt og formidle skabende processer og udtryksfulde produkter.

Liv: Eleverne lærer om, hvordan design opstår, og det skærper forståelsen for, hvordan samtiden, kulturen, historien, normer og værdier m.m. har betydning for designprocessen. På den måde ansføres hver enkelt elev til at søge inspiration i bl.a. kunst, litteratur, mode, teknik, historie, natur og løfter dermed blikket mod omverdenen. Det bidrager yderligere til at udvikle en bevidsthed om, hvem vi er, hvordan og hvorfor vores omgivelser, vilkår og vaner har ændret sig, og hvor udviklingen fører hen. Design rummer desuden en etisk dimension omkring holdning til kvalitet, om at kunne forholde sig til godt og mindre godt og om at kunne vurdere design i et større samfundsmæssigt perspektiv. I samme henseende lærer eleverne at holde sig orienteret om designprocessens samspil med samfundsfaktorer vedrørende forbrug, ressourcer og miljøproblemer, som er til gavn i alle aspekter af livet. Gennem varierende udfordringer i den tekstile designproces får eleverne mulighed for at opleve arbejdsglæde, fællesskab og følelsesmæssigt engagement, hvilket udvikler tillid til egen formåen samt sociale samarbejdskompetencer.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx lærer eleverne gennem kunsten at fortolke og analysere billeder samt forstå billedsprog som et personligt meddelelses- og udtryksmiddel.
  - Matematik, fx lærer eleverne at måle, tegne og regne for at kunne sy beklædningsgenstande.
  - Samfundsfag, fx ansføres eleverne til at løfte blikket mod omverdenen, når de lærer om, hvordan design opstår, hvilket skærper forståelsen for, hvordan samtiden, kulturen, historien, litteratur, normer og værdier m.m. har betydning for designprocessen. Indblik i andre kulturer gennem forskellige former for beklædning fra andre verdensdele mv. Læren om bæredygtighed i forhold til at anvende genbrugstekstiler og læren om produktion og iværksætteri set i forhold til de tekstile produkter eleverne udarbejder.
- *Mad:* fx den eksperimentelle del af madlavningen afspejler en designproces, hvor idé udvikles til et færdigt produkt med et personligt udtryk. Tilberedning af mad som en æstetisk og skabende

virksomhed, der kendetegner en smagsoplevelse knyttet til kultur-, menneske- og samfundssyn, hvad er hot, og hvad er not. Sy en dug og beklæd et bord, fx ud fra et tema – nytår, strandtema, skaldyrstema etc.

- *Idræt:* fx at sy og designe beklædning til skolens sportshold, cheerleadere, supportere mv.
- *Krop:* fx kroppens dimensioners betydning for designprocesser mv.
- *Håndværk:* fx de tanker og håndværksmæssige arbejdsmetoder, som er forbundet med den proces, der ligger i at udarbejde et færdigt produkt ud fra en idé. Udarbejdelsen af produkter i værkstedsfag kendetegner en æstetisk og skabende virksomhed, der udtrykker en modemæssig smagsoplevelse knyttet til kultur-, menneske- og samfundssyn.
- *Forbrugerøkonomi:* fx designprocessens samspil med samfundsfaktorer vedrørende forbrug og ressourcer. Kunstneriske begrænsninger og muligheder hvad enten det er byggeri eller andet, finder sted under hensyntagen til mange ting, såvel omkostninger.
- *Pædagogik:* fx at design har betydning for livsvilkår hos både børn og ældre, hvordan designes en legeplads, så den giver børn et godt udviklingsrum mv.

Håndværk: *Materialelære / Sikkerhedskrav og brugsanvisninger / Værkstedslære og værktøjskendskab / Vedligeholdelse og reparation /*

Håndværk fokuserer på det skabende håndværksmæssige arbejde inden for et bredt udvalg af emner som træhåndværk, metalsløjde, cykelværksted, autoværksted, smykkeværksted, el-arbejde, glaspusteri og keramik samt praktisk vedligeholdelsesarbejde af redskaber og reparation af hjem og husholdningsartikler mv.

Gennem praksislæring og en eksperimentel selvstændig proces udvikler eleverne relevante færdigheder, teknikker og arbejdsmetoder. Det sætter eleven i stand til at bearbejde, formgive og fremstille produkter med relevant værktøj, afprøve og vurdere de forskellige materialers muligheder og begrænsninger, arbejde med komposition og farvelære samt udtrykke sig ved brug af de rette fagtermer. Eleverne lærer samtidig at efterleve diverse sikkerheds- og sundhedskrav.

Træ og metal er de grundlæggende materialer, men andre materialer kan også indgå i undervisningen. Det kan være ben, horn, læder, linoleum, glas, sten, ler, cement mv. Desuden rummer genbrugsmaterialer mange muligheder for anvendelse og kan i øvrigt bidrage til relevante diskussioner om forbrug, miljø og genbrug. Undervisningen foregår både indendørs og udendørs, og i løbet af en undervisningstime kan eleverne være beskæftiget forskellige steder i lokalet og med meget forskellige opgaver.

Ved at fremstille forskellige genstande med inspiration fra andre kulturer og historiske perioder oplever, handler, erkender og forstår eleverne sig selv som en del af den kulturhistoriske proces. Respekten for andres arbejde, smag og design medvirker til demokratisk dannelse. Endvidere diskuteres det globale forbrugeransvar og perspektiv i relevant omfang i undervisningen, fx fordelene ved genbrug eller forskellen på uhensigtsmæssige og fornuftige produktionsformer i forhold til miljø og resurser.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: *Håndværk* er en fordel for de elever, der gerne vil starte på EUD-indgangene, fx *Bygge og anlæg* (fx *Murer*), *Bygnings- og brugerservice* (*Ejendomsserviceteknikker*) eller *Produktion og udvikling* (*Beklædningshåndværker*).

Arbejde: Eleverne får en god idé om, hvad et håndværksmæssigt arbejde som fx tømrer, murer, mekaniker, maler mv. indebærer, hvilket hjælper den enkelte til at afklare sine erhvervsinteresser. Eleverne stifter bekendtskab med mesterlærermetoden, og hvis eleven ønsker at få et job som håndværker, er han eller hun uden tvivl bedre stillet efter et kursus med *Håndværk*. Eleven er også godt stillet, hvis han eller hun ønsker at arbejde i en cykelbutik eller har en drøm om at åbne sit eget cykelværksted. Eleverne lærer desuden at overskue og planlægge et arbejdsforløb, hvilket er gavnligt på de fleste arbejdspladser.

Liv: Grundet en større selvstændighed i løsning af praktiske dagligdags gøremål i såvel boligen som udendørs områder tilegner eleverne adskillige handlekompetencer i forhold til at kunne klare sig selv, bo alene eller stifte

familie. Fx lærer eleverne at udføre mindre elektriske installationer, bygge/sammensætte diverse møbler, reparere et hegn, sætte hylder op, male vinduer og døre, vedligeholde en cykel eller en bil etc. Eleverne øger deres selvtillid, selvstændighed og samarbejdsevner ved at løse opgaver tilpasset den enkelte, så der gives mulighed for succesoplevelser. Gennem forskellige øvelser og udfordringer får eleverne mulighed for at opleve arbejdsglæde, fællesskab og personligt engagement samt erkende værdien ved æstetisk praktisk arbejde. Disse dyder kan i samspil med elevens konkrete håndværksmæssige kvalifikationer på sigt gavne den enkelte med hensyn til at engagere sig i lokale arrangementer og aktiviteter for herved at blive en del af det sociale fællesskab i byen, hvor man bor.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx håndtering af lovstof, brugsanvisninger mv.
  - Matematik, fx beregning af rumfang, bæreevne mv.
  - Samfundsfag, fx hvilken rolle spiller håndværk i Danmark, globalisering af arbejdspladser mv.
- *Design:* fx de tanker og arbejdsmetoder, som er forbundet med den proces, der ligger i at udarbejde et færdigt produkt ud fra en idé, der sætter rammer for brug af indlærte teknikker. Udarbejdelsen af produkter i værkstedsfag kendetegner en æstetisk og skabende virksomhed, der udtrykker en modemæssig smagsoplevelse knyttet til menneske-, kultur- og samfundssyn.
- *Krop:* fx hensigtsmæssige arbejdsstillinger, løfteteknik mv.
- *Mad:* fx vedligeholdelse af køkkenredskaber.
- *Forbrugerøkonomi:* fx indkøb af materialer til værkstedsundervisningen og udregning af budgetter for, hvad der kan lade sig gøre af håndværksmæssige projekter.
- *Pædagogik:* fx er det en fordel for pædagogen at besidde håndværksmæssige kompetencer i forhold til at iværksætte projekter, som ikke kun tiltaler pigerne, men også drengene, fx bygge legehus, sæbekassebil mv. Desuden er konstruktion af kulisser til teater, cirkus eller andet relevant i pædagogisk sammenhæng.

Pædagogik: *Børne- og voksenpædagogik / Omsorg / Ernæring / Pleje / Motorik / Motion / Sundhedsfremme / Vejledning / Psykologi / Hygiejne / Lovgivning*

Faget *pædagogik* omhandler sociale relationer mellem mennesker. Formålet med faget er primært at give eleverne en praktisk indføring i, hvordan man tager sig af både børn, unge og voksne ved at yde professionel omsorg, støtte og vejledning møntet på menneskers forskellige behov. Der arbejdes med cases, hvor eleverne ud fra deres praktiske erfaringer og teoretiske viden kommer med helhedsløsninger til interaktiv forbedring af livsvilkårene. Det kan fx være et motionsprogram for bevægelsehæmmede ældre eller udviklingen af et aktivitetsprogram, der styrker den motoriske udvikling for børnehavebørn. Derfor opnår eleverne viden om en lang række emner som pleje, kost, ernæring, motion, sygdomme, kommunikation, rådgivning, psykologi, forebyggelse, sundhedsfremmende aktiviteter, sociale foranstaltninger, tavshedspligt mv.

Det er væsentligt, at eleverne forstår vigtigheden af anerkendelse, dvs. at eleverne bestræber sig på at forstå og sætte sig ind i de mennesker, de arbejder med. Eleverne lærer også at kunne trække på forskellige fagområder i forhold til at kunne gennemføre pædagogisk begrundede forløb, der tager hensyn til folks forskellige interesser. Dette være sig fysiske, musiske, æstetiske, kulturelle, håndværksmæssige eller andre praktiske initiativer, der styrker iboende potentialer og giver livsglæde. Herudover lærer eleverne at håndtere de forskellige udfordringer, der kan opstå, når man arbejder med mennesker med forskellige problemer som fx et handicap eller et psykisk problem.

Et oplagt emne i undervisningen er arbejdet som pædagog i en børnehave. Her lærer eleverne at tilsidesætte egne behov i forhold til at tilfredsstille børnehavebarnets behov, som fx nødvendigheden af at den voksne udviser tålmodighed og tolerance. Eleverne lærer også at motivere barnets fysiske og mentale udvikling gennem positiv vejledning, omsorgsfuld disciplinering, leg og kvalificerende aktiviteter, der tager hensyn til barnets alder.

Undervisningen kan også omhandle handlekompetencer i forhold til fx at vejlede unge med adfærdsvanskeligheder eller handicaps. Fx kan undervisningen omhandle situationer, som forudsætter en kvalitetssans i forhold til at agere konfliktdæmpende og voldsforebyggende.

Et andet felt, eleverne stifter bekendtskab med, er ældreplejen, som angår, hvordan man yder en praktisk bistand og personlig hjælp, der styrker og aktiverer den enkeltes muligheder for livsudfoldelse og livskvalitet. Dette kan fx være ved genoptræning, psykisk udvikling, hyggelige samtaler, kreative tilbud, hjælp til rengøring og hygiejne mv.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Faget er orienteret mod pædagogiske uddannelser, der har med børn, unge eller ældre at gøre. Undervisningen foregår i samarbejde med kommunale institutioner, herunder børnehaver, fritidsordninger, vuggestuer og plejehjem, hvilket hjælper til at afklare elevernes interessefelt med hensyn til at vælge

uddannelse. Konkret spiller faget op imod EUD-indgangen *Sundhed, omsorg og pædagogik*, hvor man netop uddannes til at arbejde med børn og unge, eller pleje af ældre og syge som fx pædagog, social- og sundhedshjælper eller assistent eller andet omsorgsarbejde. Faget er også relevant for de elever, som ønsker at uddanne sig til lærer, socialrådgiver, sygeplejerske eller andre uddannelser, hvor man skal lære at håndtere opgaver og udfordringer forbundet med sociale og menneskelige relationer.

Arbejde: Eleverne får erfaring med pædagogiske arbejdsområder gennem besøg eller praktik i forskellige institutioner, fx børnehaver, fritidsordninger eller plejehjem. Således stifter eleverne bekendtskab med arbejdet som pædagogmedhjælper, omsorgsmedhjælper eller dagplejer. Desuden tilegner eleverne kompetencer, som er en fordel på alle arbejdspladser, hvor man indgår i sociale relationer med hensyn til at skabe et sundt og godt forhold til sine kollegaer samt et trygt arbejdsmiljø.

Liv: Faget lægger vægt på, at eleven udvikler selvstændighed, ansvar og anerkendelse af andre mennesker samt lærer at tage initiativer, formulere og løse faglige og sociale udfordringer, hvilket er gavnligt også i ikke-rutinemæssige sammenhænge, der ikke direkte relaterer til uddannelse eller arbejde. Faget bidrager positivt til elevernes personlige udvikling, hvormed eleverne udvikler empati og bliver bevidste om fordelene ved at vise respekt og ligeværd over for andre mennesker, hvilket er bestyrkende i de fleste sociale miljøer i samfundet i forhold til at blive accepteret og anerkendt som fuldgyldig medborger.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx skal en pædagog kunne læse og formidle tekster, så selv små børn kan forstå og reflektere over indholdet samt lære at adskille fantasi og virkelighed.
  - Matematik, fx skal pædagogen kunne hjælpe med lektielæsning i fritidsordningen. På et plejehjem kan der være ældre, som har behov for hjælp til økonomiske spørgsmål.
  - Samfundsfag, fx hvordan er vilkårene, lov og ret for børn og ældre i Danmark, hvilke udviklingstendenser er der på områderne mv.
- *Design:* fx tekstile projekter som syning og strikning, der er en god måde at aktivere og stimulere både børn og ældre på mv.
- *Håndværk:* fx er det en fordel, at en pædagog har kompetencer inden for håndværk i forhold til at bygge legehuse sammen med børnene, bygge kulisser til teater eller iværksætte opgaver, som ikke kun tiltaler piger, men også drenge.
- *Krop:* fx forudsætter det at yde optimal omsorg en viden om menneskers ernæringsbehov, hygiejniske forhold mv.
- *Mad:* fx kræver arbejdet med børn og ældre et grundlæggende kendskab til praktisk madlavning og hygiejneregler.
- *Idræt:* fx er det relevant for en pædagog eller omsorgsmedhjælper at have viden om motoriske øvelser møntet på modtagerens behov i forhold til fysiske vilkår og muligheder. Idræt og bevægelse er derfor med til at give pædagogikken et indhold.

Forbrugerøkonomi: Privatøkonomi / Forbrug / Borger / Ret og pligt / Budget og regnskab / Iværksætter

Forbrugerøkonomi handler om at udvide elevernes erfaringer med budgetplanlægning og forbrugeradfærd for derigennem at ruste dem til at klare de daglige opgaver i hverdagen. Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes nuværende og fremtidige privatøkonomi vedrørende administration af daglige indkøb, husholdningsregnskab, beregning af skatter og andre former for afgifter, udgifter til bolig, lønseddel, opsparing, pension, bank, forsikring, betalingsformer som dankort og netbank, herunder digital signatur og Nem-ID.

Eleverne får desuden udvidet deres kendskab til brug af ressourcer og besparelser set i historisk, samfundsmæssigt og kulturelt perspektiv. Fx bliver elevernes erfaringer med mad, planlægning og indkøb diskuteret i forhold til kultur, miljø, bæredygtighed og sundhed, hvilket skaber bevidsthed om ”den politiske forbruger”, samt at det ikke behøver at være dyrt at leve sundt.

Undervisningen sætter også fokus på reklamers påvirkning af, hvad vi køber med henblik på, at eleverne kaster et kritisk blik på deres egen økonomi eller på sammenhængen mellem materielt forbrug og lykke. Herudover opnår eleverne viden om rettigheder og pligter i henhold til forbrugerlovgivningen. Fx lærer eleverne om at shoppe på nettet uden at blive snydt, eller hvordan man håndterer en klage, hvis det alligevel skulle ske.

Med andre ord udstyrer faget *Forbrugerøkonomi* eleverne med de mest fundamentale handlekompetencer og den nødvendige viden, der skal til for at kunne håndtere nogle af de udfordringer, som voksenlivet rummer.

Kompetenceudbytte i forhold til uddannelse, arbejde og liv:

Uddannelse: Det større overskud til at imødekomme hverdagens udfordringer og gøremål bidrager til en større sammenhæng mellem uddannelse og fritid, som er befordrende for elevens læringsforudsætninger også i de øvrige fag. Eleverne styrker flere af deres teoretiske og boglige kompetencer, idet faget, udover de klare økonomiske aspekter også indeholder samfundsfaglige og matematiske elementer. Faget leder mod EUD-indgangen *Merkantil*, som indeholder kontoruddannelserne, finansuddannelsen mv.

Arbejde: Eleverne lærer at læse en lønseddel, hvilket er en fordel på alle arbejdspladser, da eleverne bliver i stand til at opdage fejl omkring den løn og pension, de har ret til. Den økonomiske sans, som eleverne udvikler, kan også være afgørende for, om de formår at føre deres planer ud i livet, som fx at starte sin egen virksomhed med mindsket risiko for konkurs eller inkasso. Det er desuden en fordel på de fleste arbejdspladser at kunne benytte regneark Excel.

Liv: Faget lægger vægt på tilegnelsen af faglige, sociale og personlige kompetencer, der styrker eleverne i at kunne klare sig selv, reflektere og træffe kvalificerede valg som menneske og forbruger i et komplekst samfund. Fx lærer eleverne at købe mad, som er både sundt, billigt og godt for miljøet. På den måde får eleverne forudsætningerne for fremover at indrette deres levevis på en ansvarlig, sund og fornuftig måde. De opnår større sikkerhed i planlægning og gennemførelse af de daglige opgaver, som angår penge og forbrug, hvilket er til gavn for dem selv og miljøet. Den øgede indsigt i, hvordan man får mest ud af sine penge, styrker elevernes

muligheder for at realisere eventuelle drømme, som fx at rejse. Eleven lærer, hvordan samfundet fungerer, og hvad der er den enkelte borgers ret og pligt.

Snitflader til metafag og boglige fag:

- *Boglige fag:*
  - Dansk, fx mundtlig og skriftlig kommunikation med offentlige instanser. At kunne læse/forstå det, der står med småt, reklamers opbygning og virkemidler mv.
  - Matematik, fx færdigheder i forbindelse med regnskaber eller øvelser i regnearksprogrammet Excel.
  - Samfundsfag: fx ved at arbejde med budgetlægning får eleverne en bred forståelse for samfundsforhold, der er nødvendige at have kendskab til som borger i Danmark. Hvilke udgifter er forbundet med at have egen bolig, hvorfor skal man have en forsikring, osv.
- *Mad:* fx planlægning af indkøb, mærkningsordninger, økologi og bæredygtighed. Økonomi i forbindelse med husholdningsregnskaber.
- *Krop:* fx overblik over hvordan man som forbruger kan handle, hvis man ønsker at leve sundt, men også skal overholde et budget mv.
- *Idræt:* fx at forholde sig til pris og kvalitet af idrætsudstyr, hvad der er nødvendigt, og hvad der er overflødig luksus.
- *Håndværk:* fx ved indkøb af materialer og udregning af budgetter for, hvilke håndværksmæssige projekter man har mulighed for at påbegynde.
- *Design:* fx designprocessens samspil med samfundsfaktorer vedrørende forbrug og ressourcer, tekstil mv.